

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДГАЛУЗЕЙ МАШИНОБУДУВАННЯ ВІД ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© 2015 МОСКАЛЕНКО К. І.

УДК 339.92

Москаленко К. І. Методичний підхід до оцінки залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності

Метою статті є розробка та впровадження методичного підходу до оцінки залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності. Підкреслено, що рівень розвитку машинобудування є одним з показників економічного і промислового розвитку держави, що обумовлює науково-технічний прогрес як власних підприємств, так і підприємств усіх галузей промисловості. Визначена питома вага підгалузей у загальній кількості підприємств машинобудування у 2014 р. Проаналізовано динаміку обсягу експорту та імпорту продукції підгалузей машинобудування та динаміку коефіцієнта покриття експортом імпорту продукції підгалузей машинобудування у 2010–2014 рр. Запропоновано методичний підхід до оцінки залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності, що базується на визначенні показників експортоорієнтованості та імпортозалежності підприємств і дозволяє порівнювати підгалузі машинобудування між собою в часовому аспекті за показником залежності від зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: методичний підхід, оцінка, залежність, машинобудування, зовнішньоекономічна діяльність.

Рис.: 6. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 8.

Москаленко Каріна Ігорівна – аспірантка, кафедра економіки та менеджменту, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: panova.karinaa@yandex.ru

УДК 339.92

UDC 339.92

Москаленко К. И. Методический подход к оценке зависимости подотраслей машиностроения от внешнеэкономической деятельности

Целью статьи является разработка и внедрение методического подхода к оценке зависимости подотраслей машиностроения от внешнеэкономической деятельности. Подчеркнуто, что уровень развития машиностроения является одним из показателей экономического и промышленного развития государства, что обуславливает научно-технический прогресс как собственных предприятий, так и всех предприятий промышленности. Определен удельный вес подотраслей в общем количестве предприятий машиностроения в 2014 г. Проанализирована динамика объема экспорта и импорта продукции подотраслей машиностроения и динамика коэффициента покрытия экспортом импорта продукции подотраслей машиностроения в 2010–2014 гг. Предложен методический подход к оценке зависимости подотраслей машиностроения от внешнеэкономической деятельности, который базируется на определении показателей экспортоориентированности и импортозависимости предприятий и позволяет сравнивать подотрасли машиностроения между собой во временном аспекте по показателю зависимости от внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: методический подход, оценка, зависимость, машиностроение, внешнеэкономическая деятельность.

Рис.: 6. **Табл.:** 2. **Библ.:** 8.

Москаленко Карина Игоревна – аспирантка, кафедра экономики и менеджмента, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: panova.karinaa@yandex.ru

Moskalenko K. I. Methodical Approach to Assessing the Dependency of Machine-Building Sub-Sectors from Foreign Economic Activity

The article is aimed at development and implementation of a methodological approach to the assessment of dependency of the machine-building sub-sectors from foreign economic activity. It is emphasized that the level of development of machine-building is one of the indicators of economic and industrial development of the State, which determines the scientific-technological progress of both private owned enterprises and all enterprises of the industry. Proportion of the sub-sectors in the total number of enterprises of machine-building in 2014 has been determined. Dynamics of exports and imports of goods produced by the machine-building sub-sectors as well as dynamics of the ratio of coverage of the products import through the export as for machine-building sub-sectors in 2010–2014 have been analyzed. A methodical approach to assessing dependency of the machine-building sub-sectors from foreign economic activity has been proposed, based on definition of indicators of export orientation and dependence on import of the enterprises, which provides for comparison of sub-sectors in the temporary aspect in terms of dependence from the foreign trade activities.

Key words: methodical approach, assessment, dependency, machine-building, foreign economic activity.

Pic.: 6. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 8.

Moskalenko Karina I. – Postgraduate Student, Department of Economics and Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: panova.karinaa@yandex.ru

Машинобудування є однією з найбільш важливих, потужних і перспективних галузей промисловості, яка забезпечує комплексну механізацію, автоматизацію та роботизацію трудомістких процесів виробництва. Рівень розвитку машинобудування є одним з показників економічного і промислового розвитку держави, що обумовлює науково-технічний прогрес як власних підприємств, так і підприємств усіх галузей промисловості. Машинобудування відіграє визначальну роль у створенні і розвитку матеріально-технічної бази внутрішнього виробництва шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу і вдосконалення насамперед техніки і технологій.

Характерною особливістю діяльності підприємств машинобудування в умовах ринкової економіки є значний зсув інтересів у бік зовнішньоекономічних зв'язків [1].

Проблеми формування ефективної зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств та її планування закладено в працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Макогон Ю. [2], Рум'янцева А. [3], Прокушева Е. [4], Стровський Л. [5], Черевань В. [6] та інших відомих дослідників. Проте, незважаючи на значну опрацьованість даної проблеми, вона є достатньо актуальною, завдяки обставинам, пов'язаним з визначенням пріоритетів розвитку економіки держави.

Метою статті є розробка та впровадження методичного підходу до оцінки залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єктами, що працюють у галузі машинобудування, відповідно до законодавчої бази, є юридичні особи, які здійснюють свою діяльність за кодами згідно з КВЕД ДК 009:2010.

За питомою вагою кількості підприємств серед підгалузей у загальному числі підприємств машинобудування України лідирує «Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань» (48%), найменша кількість підприємств, що «виробляють автотранспортні засоби, причепа і напівпричепа» (рис. 1).

Аналізуючи дані за 2011–2014 рр., наведені на рис. 2, можемо зробити висновок, що обсяг реалізованої продукції абсолютно всіх підгалузей машинобудування з кожним роком скорочувався, що говорить про значні наслідки кризи для даної галузі промисловості.

Машинобудівний комплекс нараховує 27 спеціалізованих галузей, у тому числі 53 підгалузі, створені

згідно з потребами національної економіки. За загальною номенклатурою вітчизняного машинобудування нараховувалося сотні тисяч найменувань продукції. Машинобудування забезпечувало у 2014 р. 7,2% загально-го випуску промислової продукції, призначеної в основному для національного ринку. У структурі експорту товарів частка продукції машинобудування у 2014 р. становила 9,6%.

Ступінь розвитку сектора машинобудування будь-якої країни характеризує її матеріально-технічну базу та рівень технологічного прогресу [8]. Розвиток цього сектора економіки в Україні яскраво відображають такі показники: частка сукупного випуску продукції, яка у 2010 р. складає 9,3%, у 2011 р. – 10,1%, 2012 р. – 10,3%, 2013 р. – 8,6%, 2014 р. – 7,2%. Спостерігається негативна тенденція до скорочення з кожним роком питомої ваги реалізованої продукції машинобудування в загальному обсязі реалізованої промислової продукції (товарів, послуг).

У 2010 р. питома вага продукції машинобудування у товарній структурі експорту зовнішньої торгівлі складала 17,85%, у 2011 р. – залишилася на тому ж рів-

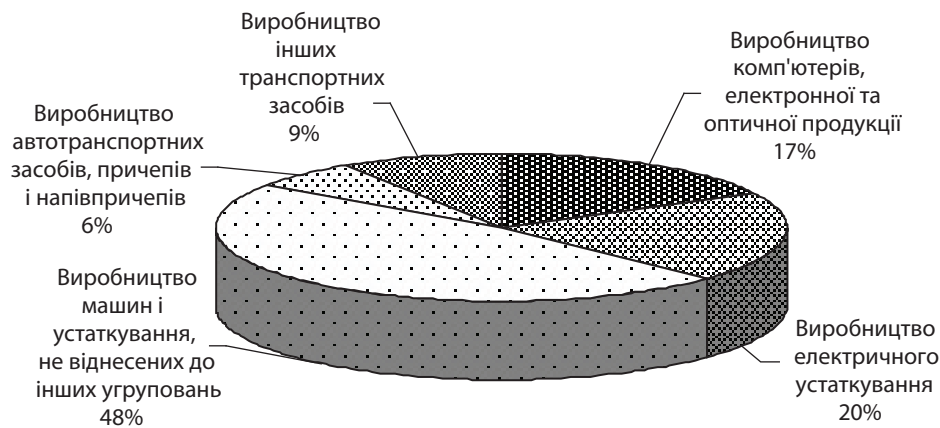

Рис. 1. Питома вага підгалузей у загальній кількості підприємств машинобудування у 2014 р. [7]

Рис. 2. Індекс зміни обсягу реалізованої продукції машинобудування за видами економічної діяльності у 2011–2014 рр. [7]

ні 17,39%. У 2012 р. даний показник суттєво зріс – до 19,31%. У кризові роки 2013–2014 рр. на експорт продукції машинобудування припадало відповідно лише 16,76% і 13,65% загального українського експорту.

Аналізуючи динаміку обсягу експорту продукції машинобудування у 2010–2014 рр., можемо відзначити, що підгалузями, які лідирували за даним сумарним показником у цей період, були «Виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань» та «Виробництво інших транспортних засобів». Підгалузями з найменшим обсягом експорту були «Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції» та «Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів». 2012 р. можна відзначити як рік з максимальним обсягом експорту продукції підприємств усіх підгалузей машинобудування (рис. 3).

У 2010 р. питома вага продукції машинобудування в товарній структурі імпорту зовнішньої торгівлі складала 20,89%, у 2011 р. – ще зросла до 24,23%. У 2012 р. даний показник збільшився до 26,50%. У кризові роки (2013–2014 рр.), через стрімку девальвацію національної валюти, обсяг імпорту продукції машинобудування скоротився і становив відповідно 25,25% і 22,08% загального українського імпорту.

Аналізуючи динаміку обсягу імпорту продукції підгалузей машинобудування у 2010–2014 рр., можемо відзначити, що товарами, які користувалися найбільшим попитом і відповідно – найбільше імпортувалися в Україну, були: електричне устаткування, машини і устаткування, не віднесені до інших угруповань, автотранспортні засоби, причепа і напівпричепа. Натомість така продукція підгалузей машинобудування у значно менших обсягах імпортувалася до України: комп'ютери, електронна та оптична продукція, інші транспортні засоби. 2012 р. можна відзначити також і як рік з найбільшим обсягом імпорту продукції машинобудування (рис. 4).

Таке скорочення експорту та імпорту продукції підгалузей машинобудування є результатом несприятливої кон'юнктури внутрішнього і зовнішніх ринків і, як наслідок, скороченням попиту на нові машини і обладнання. Ці процеси відбуваються на фоні слабкої інвестиційної діяльності вітчизняних та іноземних підприємств, яка має бути спрямована на модернізацію основних засобів (транспорт, будівництво, добувна промисловість).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту продукції у 2010–2014 рр. перевищував 100% лише однієї підгалузі машинобудування – «Виробництво інших транспортних засобів», а саме: експорт залізничних локомотивів, рухомого складу, повітряних і космічних літальних апаратів, суден і човнів, перевищував більш ніж в п'ять разів імпорт даної продукції (рис. 5). Імпорт продукції підгалузей «Виробництво електричного устаткування» та «Виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань» у 2010–2013 рр. майже в два рази перевищував її експорт. У 2014 р. це співвідношення змістилося в бік експорту, коефіцієнт зріс, скоротилися обсяги імпорту, оскільки знизилася купівельна спроможність вітчизняних підприємств у закордонних постачальників через складне економічне становище та девальвацію національної валюти. Експорт продукції підгалузі «Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції» у 2010–2014 рр. становив лише 30% від її імпорту. Найнижчим же співвідношення експорту та імпорту було в підгалузі машинобудування «Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів» (близько 12%). Це говорить про вкрай низьку конкурентоспроможність товарів вітчизняного автопрому на міжнародному ринку, навіть, попит вітчизняного ринку спрямований на придбання даного виду продукції у закордонних постачальників.

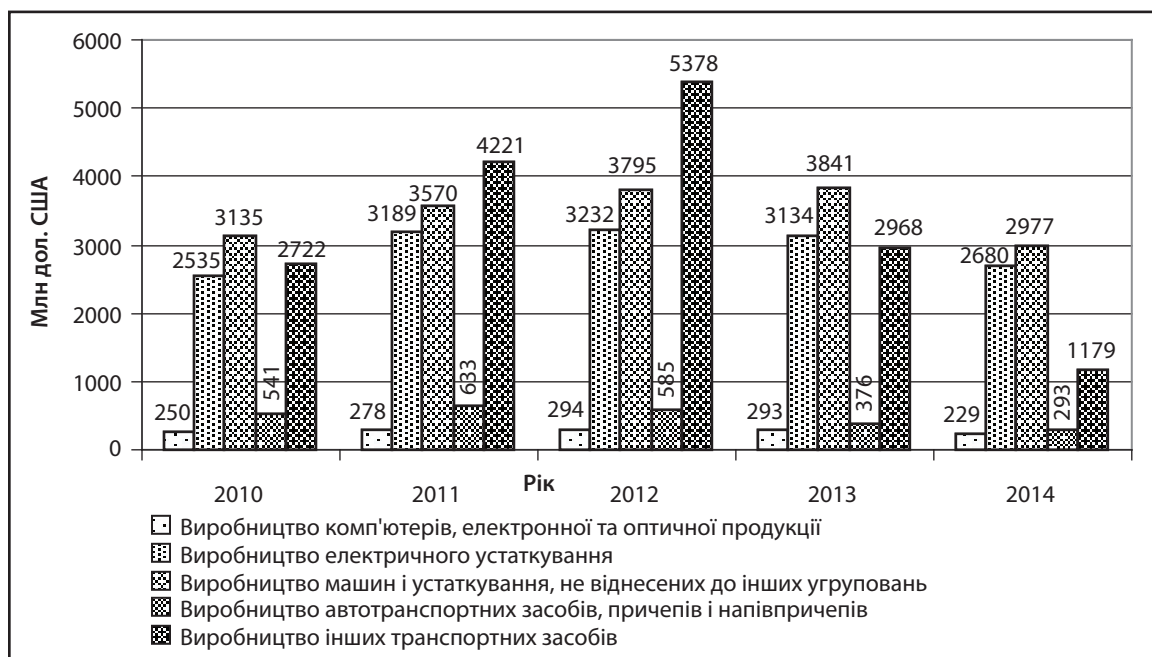

Рис. 3. Динаміка обсягу експорту продукції підгалузей машинобудування у 2010–2014 рр. [7]

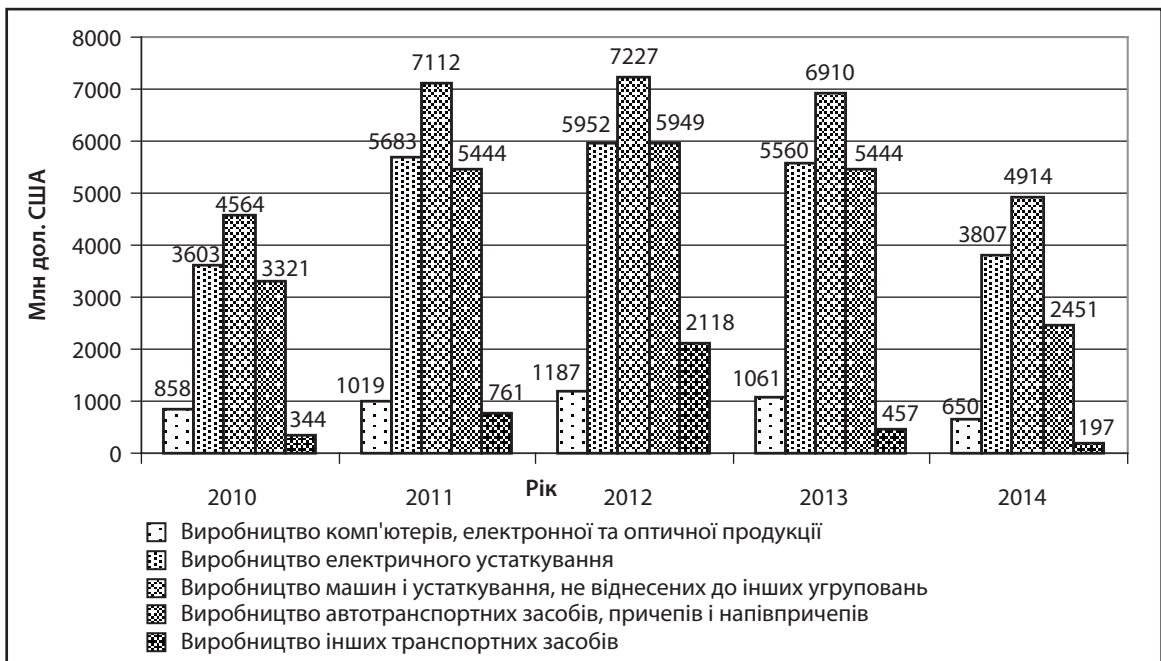

Рис. 4. Динаміка обсягу імпорту продукції підгалузей машинобудування у 2010–2014 рр. [7]

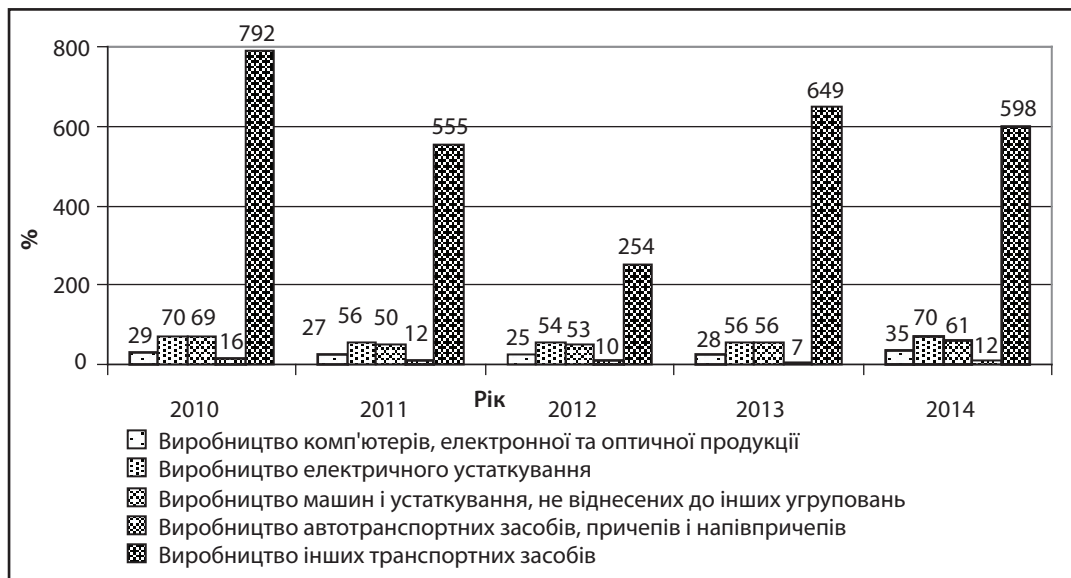

Рис. 5. Динаміка коефіцієнта покриття експортом імпорту продукції підгалузей машинобудування у 2010–2014 рр. [7]

Пропонуємо застосовувати методичний підхід до оцінки залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності, що базується на визначенні показників експортоорієнтованості та імпортозалежності підприємств і дозволяє порівнювати підгалузі машинобудування між собою в часовому аспекті за показником залежності від зовнішньоекономічної діяльності.

Як показник експортоорієнтованості пропонуємо використовувати частку експорту в сукупному обсязі виробництва продукції підгалузей машинобудування (%). Як показник імпортозалежності пропонуємо розглядати частку імпортованої в сукупному обсязі сировини для виробництва готової продукції підгалузей машинобудування (%).

Зовнішньоекономічна діяльність – це двосторонній процес. Безумовно, для вітчизняної економіки позитивною тенденцією є зростання обсягу експорту продукції підгалузей машинобудування (зростання показника експортоорієнтованості) при одночасному скороченні обсягу імпортованої сировини (скорочення показника імпортозалежності). Національна державна політика має бути спрямована на імпортозаміщення ресурсів підгалузей машинобудування вітчизняними аналогами, що приведе до розвитку супутніх і обслуговуючих галузей промисловості. Проте наше дослідження спрямоване на визначення саме залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності, тому ми розглядаємо, що якраз позитивне зростання обох показників і експортоорієнтованості, і імпортозалежності свідчить

про зростання залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності. Пропонуємо визначати показник залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності як середньоарифметичне показників експортоорієнтованості та імпортозалежності. У табл. 1 і табл. 2 наведено динаміку показників експортоорієнтованості та імпортозалежності підгалузей машинобудування у 2010–2014 рр.

Можемо відзначити, що найбільш експортоорієнтованою підгалуззю машинобудування є «Виробництво електричного устаткування», найменш – «Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції». Найбільш імпортозалежною підгалуззю машинобудування є «Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів», найменш – «Виробництво інших транспортних засобів».

Найвищим показник залежності зовнішньоекономічної діяльності протягом 2010–2014 рр. був у підгалузі машинобудування «Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів», найменшим – у підгалузі «Виробництво інших транспортних засобів» (рис. б).

ВИСНОВКИ

Запропоновано методичний підхід до оцінки залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності, який базується на визначенні показників експортоорієнтованості та імпортозалежності підприємств і дозволяє порівнювати підгалузі машинобудування між собою в часовому аспекті за показником залежності від зовнішньоекономічної діяльності. Як показник експортоорієнтованості запропоновано використовувати частку експорту в сукупному обсязі виробництва продукції підгалузей машинобудування (%). Як показник імпортозалежності пропонуємо розглядати

частку імпортованої в сукупному обсязі сировини для виробництва готової продукції підгалузей машинобудування (%). Слід зазначити, що найбільш експортоорієнтованою підгалуззю машинобудування є «Виробництво електричного устаткування», найменш – «Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції»; найбільш імпортозалежною підгалуззю машинобудування є «Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів», найменш – «Виробництво інших транспортних засобів». Найвищим показник залежності зовнішньоекономічної діяльності протягом 2010–2014 рр. був у підгалузі машинобудування «Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів», найменшим – у підгалузі «Виробництво інших транспортних засобів». ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Москаленко К. І. Складові адаптивного планування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного комплексу України. / К. І. Москаленко // Економічний простір : збірн. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2014. – № 90. – С. 32–39.
2. Макогон Ю. В. Внешнеэкономическая деятельность: организация, управление, прогнозирование: учебник / Ю. В. Макогон. – Донецк : Альфа-Прес, 2004. – 344 с.
3. Рум'янцев А. П. Зовнішньоекономічна діяльність : навч. посіб. / А. П. Рум'янцев, Н. С. Рум'янцева. – К. : ЦНЛ, 2004. – 377 с.
4. Прокушев Е. Ф. Внешнеэкономическая деятельность. Инкотермс-2000 : учеб. пособ. / Е. Ф. Прокушев. – М. : Дашков и Ко, 2003. – 307 с.
5. Внешнеэкономическая деятельность предприятия : учебник / Под ред. Л. Е. Стровского. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юнити-Дана, 2003. – 846 с.
6. Черевань В. П. Міжнародна економічна діяльність : навч. посіб. / В. П. Черевань, А. П. Рум'янцев, Л. Ф. Романенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2003. – 280 с.

Таблиця 1

Показник експортоорієнтованості підгалузей машинобудування у 2010–2014 рр., %

Підгалузь машинобудування	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	3,73	2,41	3,73	3,90	2,83
Виробництво електричного устаткування	16,09	19,08	14,60	14,36	13,47
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	10,24	9,49	10,10	11,04	9,01
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	8,91	8,58	9,04	6,49	5,61
Виробництво інших транспортних засобів	8,55	11,19	13,88	9,77	6,48

Таблиця 2

Показник імпортозалежності підгалузей машинобудування у 2010–2014 рр., %

Підгалузь машинобудування	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	66,07	58,94	51,82	44,69	37,57
Виробництво електричного устаткування	18,93	16,80	14,68	12,55	10,42
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	30,95	24,00	18,65	6,94	4,76
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	58,51	40,71	50,88	83,58	86,28
Виробництво інших транспортних засобів	0,73	0,68	0,79	1,30	1,81

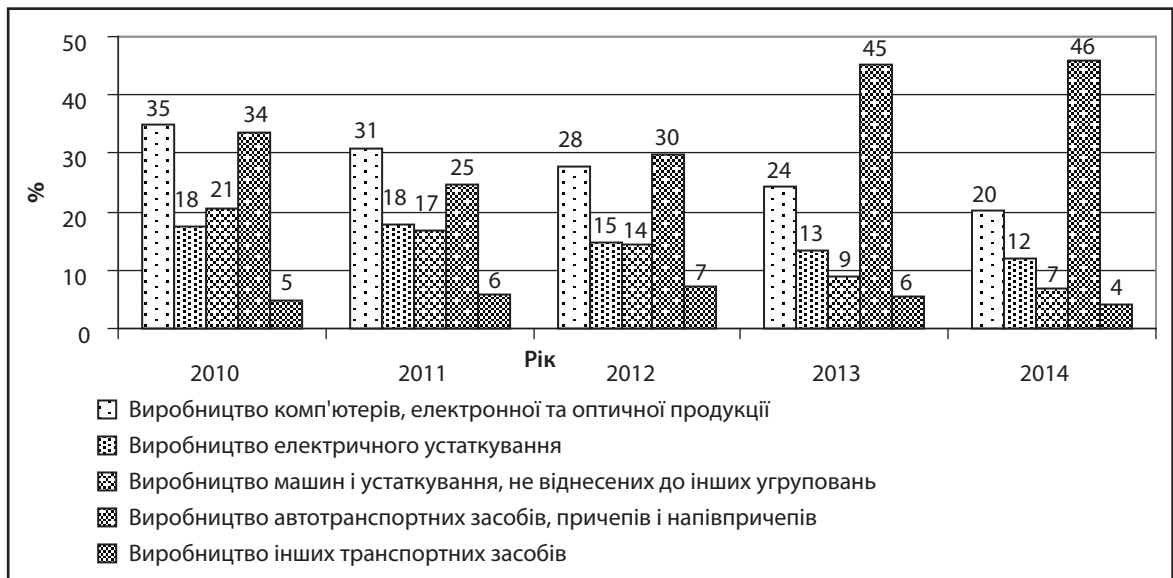

Рис. 6. Динаміка показника залежності підгалузей машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності у 2010–2014 рр.

7. КВЕД (ДК 009:2010) : Наказ Держспоживстандарту № 457 від 11.10.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html

8. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи : монографія / [Н. В. Тарасова, Л. П. Клименко, В. М. Ємельянов та ін.]. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 320 с.

REFERENCES

Cherevan, V. P., Rumiantsev, A. P., and Romanenko, L. F. *Mizhnarodna ekonomichna diialnist* [International economic activity]. Kyiv: Slovo, 2003.

[Legal Act of Ukraine] (2010). http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html

Moskalenko, K. I. "Skладovi adaptivnoho planuvannia zovnishnyoeconomichnoi diialnosti mashynobudivnoho kompleksu

Ukrainy" [The components of adaptive planning of foreign trade activities of engineering complex of Ukraine]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 90 (2014): 32-39.

Makogon, Yu. V. *Vneshneekonomicheskaiia deiatelnost: organizatsiia, upravlenie, prognozirovanie* [Foreign Trade: the organization, management and forecasting]. Donetsk: Alfa-Pres, 2004.

Prokushev, E. F. *Vneshneekonomicheskaiia deiatelnost. Inkoterms-2000* [Foreign economic activity. Incoterms 2000]. Moscow: Dashkov i Ko, 2003.

Rumiantsev, A. P., and Rumiantseva, N. S. *Zovnishnyoeconomichna diialnist* [Foreign economic activity]. Kyiv: TsNL, 2004.

Tarasova, N. V. et al. *Promyslovist Ukrainy: tendentsii, problemy, perspektyvy* [Ukraine Industry: Trends, Problems and Prospects]. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2011.

Vneshneekonomicheskaiia deiatelnost predpriiatia [Foreign economic activity of the enterprise]. Moscow: Yuniti-Dana, 2003.